

Az USA és a mexikói forradalom

GERLEI SZILÁRD

Bevezető

A mexikói forradalom történelme (a querétarói alkotmányig) körülbelül egy évtizedet ölel fel. Kezdve az 1910 előtti kisebb felkelésekkel, sztrájkokkal, Mexikó eljut egy alkotmány megfogalmazásáig. Hosszú, véres út volt ez, ami alatt Mexikóban végbementek azok a társadalmi-gazdasági reformok, amik megadták egy független állam kereteit. Az Amerikai Egyesült Államok nem nézte jó (szándékú) szemmel azt, hogy az alkotmány kisajátítja a „föld méhének kincseit”,¹ hogy kisemmizik azokat a mexikói nagybirtokosokat, akik külföldi származásúak. Emiatt többször is beavatkozott Mexikó belügyeibe. Ekkor – mint látni fogjuk – a mexikóiak együttesen vették fel a harcot a megszálló amerikaiakkal szemben, még akkor is, ha különböző forradalmi erő oldalán álltak.

Dolgozatomban a mexikói forradalom történetét írom le, kidomborítva a két amerikai intervenció eseményeit. Az első egy amerikai részről erősen provokált incidens után történt, a második egy mexikói felkelő provokációja után. De egy háborús helyzetben, ha két állam úrrá akar lenni a háborúskodáson, tudatosan simítja el a bajos diplomáciai ügyeket. A második intervenció egy határszéli csetepaté után indult. Szerintem ilyen háborús helyzetben az incidensek normalizálódnak, az egyes külpolitikai vezetőknek ez nem lehet olyan ok, amely arra ösztönzi őket, hogy egy ország területén tartósan csapatokat állomásoztassanak. Ebben a helyzetben úgy gondolom, az Egyesült Államok ürügynek használt sok mindent, ami a keze ügyébe került. A mexikói forradalom alatti kezdeti sikertelensége ellenére is később győztesen került ki a geopolitikai küzdelmekből, a környező gyengébb országok hátrányára.

Előzmények – Porfirio Díaz diktatúrája

Mexikó történetének egyik ellentmondásos szakasza Porfirio Díaz diktatúrája volt. A porfiriato, vagy magyarul porfiriátus 1876–1911-ig állt fenn. Az autokratikus rendszer fontos eleme volt a külföldi tőke behozatala, ami persze szükséges volt a modernizációhoz, azonban volt egy hátránya is. Kialakult egy felső réteg, amely főleg külföldi² nagybirtokosokból állt, akik kizsarolták a ranglétrán alattuk lévő, többségében mesztic kisbirtokosok földjeit. A

¹ Vagyis az olajat, nemesfémeket és egyéb értékeket.

² Amerikai, illetve brit, tehát angolszász nagybirtokosokról van szó, mint William Benton.

külföldi pénzre épülő gazdaságban nagy szerepet kapott az olajipar, illetve a nemesfémányászat. Amerikaiak kezén volt a mexikói tulajdon 43%-a, a kivétel 75%-a pedig az Egyesült Államokba ment.

A mexikói nép, amelynek nemzeti mesztic öntudata ébredezett, tiltakozott leginkább az USA, de más külföldi államok expanziójával szemben is. Ezzel párhuzamosan és emiatt a nemzeti radikalizmus erősödni kezdett, ami kisebb magyarázatot adhat a későbbi mexikói forradalom erőszakos voltára. Az 1910-es forradalom volt Mexikó történetének legpusztítóbb polgárháborúja, 1910-1920-ig kétfélmillió ember, minden 8. mexikói meghalt.

Díaz az 1910-es választások előtt engedélyezte politikai programok kifejtését, és kijelentette, hogy nem fog indulni a választáson. Ennek eredményeként sokan hangsúlyozták polgári demokratikus jogok bevezetését, az egyházi birtokok kisajátítását, az indiánok támogatását, a külföldi adósságok megtagadását és egyes munkáskövetelések³ végrehajtásának igényét.

A választásokon indult egy Francisco Ignacio Madero nevű, gazdag családból származó arisztokrata is, aki demokratizáló törvényekkel kampányolt, emellett szót emelt Díaz újraválasztása ellen is. A diktátor erre a választások előtt letartóztatta a politikust és bebörtönöztette. Válaszul Madero kihozzantotta a XX. század egyik legvéresebb forradalmát, amelynek eredménye később a mexikói törvények alapjául szolgáló 1917-es alkotmány lett. Az 1917-es querétarói alkotmány vívmányai: szakszervezetek jöttek létre, és földosztás kezdődött. Számos nemzeti hős emelkedett ki, például Francisco Madero, Francisco Villa, Emiliano Zapata, José Azueta. Az alkotmány visszaadta a mexikói kultúra becsületét is.

Francisco Madero harcai és Victoriano Huerta fellépése⁴

A mexikói forradalmat tehát Francisco Madero (1873–1913) robbantotta ki újraválasztás-ellenes pártjának támogatásával. 1910-ben fogalmazta meg kiáltványát, amelyben követelte a polgári szabadságjogok bevezetését és rendezését, illetve a latifundiumok kisajátítását. Madero 1910-ben Mexikó ideiglenes elnöke lett. A gyakorlati, jelen esetben az agrárreform helyett a jogi-politikai megoldásokat részesítette előnyben. Gazdag, liberális gondolkodású földesúrként nem is tehetett volna másként, mivel a nagybirtokok kisajátítása vagyonának elvesztését jelentette volna. Az 1910 októberében megjelentetett kiáltványban, a *Plan de San Luis Potosí*-ben⁵ írta meg gondolatait, amelyben lázadásra szólította fel Mexikó népét az önkényuralom ellen. Radikálisok és liberálisok, gazdagok és szegények egyaránt félretették az ellenségeskedést, és egyesültek Díaz diktatúrája ellen. Díaz megpróbálta legyőzni a felkelő

³ Például a 8 órás munkaidő, azonos bérek minden – külföldi és belföldi – munkásnak stb.

⁴ Fontos összefoglalót tartalmaz a témában Wittman: Latin-Amerika története, 357–368.

⁵ Közli: *História Documental de México*. Tomo II., 457–458.

csoportokat, és a legtöbb államban kezdetben sikerrel is járt. Északon azonban erős forradalmi góc alakult ki.⁶

Mexikó területén tehát több felkelés tört ki egyszerre.⁷ Északon, Chihuahua államban és délen, Morelos és Chiapas államokban sok támogatóra talált az agrárreform rendezésének ügye. Híres parasztfelkelő volt Emiliano Zapata (1879–1919), aki kisbirtokos lótenyésztő volt, birtokát egykor Porfirio Díaz vette el. Zapata dolgozta ki a mezőgazdasági reformot.⁸ Egy másik jelentős felkelő volt Francisco „Pancho” Villa (1877–1923), aki eredetileg útonálló, bandita volt, a föld- és az oktatási reform miatt állt be forradalmárnak. Olvasni börtönbüntetése alatt tanult meg, 25 éves korára tanulta meg leírni a nevét. A chihuahuai forradalmi mozgalom vezetője Pascual Orozco volt, akinek jobbkeze volt Villa.

A felkelők harcai

1911 februárjában Madero átlépte a határt, hogy egyesüljön Villa és Orozco seregeivel.

Májusban elfoglalták az első nagyvárost, Ciudad Juárezt. Madero illetén sikerei újabb lázadásokat szítottak.⁹ Porfirio Díaz 1911. május 25-én lemondott, és Párizsba menekült.

Madero lett Mexikó elnöke, azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Úgy gondolta, a rendszer politikai változtatása meg fogja oldani a problémát, azonban ez nem így történt. A földosztás hiánya, illetve az agrárkérdések megoldatlansága miatt nőtt az új kormány ellenzőinek a tábor. Délen nem fejeződött be a forradalom, ugyanis a déli forradalmárok csak akkor voltak hajlandóak letenni a fegyvert, ha az agrárkérdést megoldottnak látták.

Az elnök Victoriano Huerta tábornok segítségével legyőzte a lázadókat, de nem végeztette ki őket. A felkelők ezután kiszabadultak a börtönből, és összezsaptak Huerta tábornokkal Mexikóváros közepén. Az öldöklő, véres tíz napos harc után Huerta átállt a felkelőkhöz. Mexikóvárosban ez idő tájt sok civil meghalt a háborúskodás miatt.

A William Howard Taft elnök által kinevezett nagykövet, Henry Lane Wilson az amerikai gazdasági érdekeket tartotta szem előtt, a harcok beszüntetése mellett érvelt. Thomas Woodrow Wilson amerikai elnök követelte Madero lemondását. Maderót ezután le is mondatták. További sorsának Huerta vetett véget, meggyilkoltatta. Az új elnök Huerta tábornok lett. Madero halálával a forradalom felerősödött. A nyomorult mexikói parasztok feldühödtek forradalmuk vereségét és a politikai elit tehetetlenségét látva. A különböző

⁶ Részben az ottani oligarcha miatt, illetve az északi államok közelebbi kapcsolatban voltak az Amerikai Egyesült Államokkal. Emiatt könnyebb volt fegyvert szerezni.

⁷ A forradalomban részt vettek korábban anarchista eszméket valló, kispolgári származású tanácsadók, pl. Antonio Díaz Soto y Gama. Az anarchisták kapcsolatban voltak a Ricardo Flores Magón által vezetett anarchista központtal. Vö.: Gómez-Quinones: *Las ideas políticas de Ricardo Flores Magón*.

⁸ Az *Ayalai tervezet* (*Plan de Ayala*) korabeli sokszorosított példányait, újságokban megjelent kiadásait a mexikóvárosi központi levéltárban (Archivo General de la Nación) Genovevo de la O Zapatista tábornok dokumentumai között őrzik: C. 19 Exp. 1.

⁹ Emiliano Zapata előző kudarcai után újra fegyverkezésbe és mozgalom szervezésébe kezdett.

csoportok hét éven át szerveződtek, egymásnak estek, majd feloszlottak. Csak 1920-ban csillapodtak le a kedélyek, Mexikó szervezeti és kulturális alapjai idővel átalakultak.

A Huerta-kormány és bukása (1913–1914)

Huerta megsemmisítette a Madero idejében kiharcolt alkotmányos jogokat, diktátor lett. Tizenhét hónapig maradt az elnöki székben. Woodrow Wilson szakított az addigi amerikai diplomáciával, nem ismerte el a Huerta-kormányt, amíg (Wilson elnök által) demokratikusnak ítélt vezetés nem alakul. Az új kormánynak tehát legitimnek kellett lennie, azonban ezt aláássa, hogy az USA nem demokrata államokat is elismert a korszakban, például Perut és Kínát.¹⁰

Az USA kormánya Huerta ellenfelét, a „konstitucionalisták” élén álló Venustiano Carranzát kezdte támogatni. Kialakult két oldal, a „szövetségek”, akik Huerta diktatúráját támogatták, illetve a „konstitucionalisták”, akik az agrár- és más reformok érdekében egy alkotmányért kampányoltak.

Huertának Wilson elnök – többféle cég útján – kölcsönöket ajánlott fel, de Huerta elutasította az amerikai cégek ajánlatait. Elhatározta egy demokratikus választás tartását, amit megnyert, de az USA nem fogadta el legitim vezetőnek.¹¹

Woodrow Wilson 1913. október 27-én a Mobile-ban tartott beszédében kijelentette, hogy az USA nem tűr meg külföldi érdekeltségeket Latin-Amerikában. Ezzel kibővítette a Monroe-doktrínát, és ennek eredményeként a brit olajvállalatok lazítottak Huertához fűződő viszonyukon.¹²

Venustiano Carranza, egy konzervatív kormányzó felkelést hirdetett Huerta ellen, és újjászervezte az északi felkelőket.¹³ Mexikó újra felfegyverkezett. Kezdetben Huerta sikeresen küzdött a felkelők ellen angol támogatással, amit kölcsönök útján szerzett. Sikereinek az Egyesült Államok beavatkozása vetett véget 1914-ben.

Az első intervenció

1914 elején az intervencionista hangulat erősen fokozódott az Államokban. 1914 februárjában egy William Benton nevű brit nagybirtokos ügye kavart nagy port, akinek sok földje volt Mexikóban. Benton megjelent Francisco Villa főhadiszállásán, és elkezdett fegyverrel fenyegetőzni. Erre a parasztvezér lefegyverezte, és hadbíróság elé állította,

¹⁰ Magyarics: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, 146.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

¹³ México en el siglo XX, 132–135. A kiáltvány nem tartalmazza a földreformot, illetve a megoldandó szociális problémákat sem tárgyalja. Csak a Huerta ellenes felkelésre szólít fel.

amely a birtokos kivégzése mellett döntött.¹⁴ Wilson kormánya az esemény nagy sajtóvisszhangja után egyre gyakrabban keresett ürügyet Mexikó megtámadására. 1914 áprilisában egy amerikai hajó jelent meg Tampicóban, tengerészekkel, benzinvételezés céljával. Azonban az őrséget adó Ramón Hinojosa ezredes egységével letartóztatta a tengerészeket. Az amerikai hajó kapitányának tiltakozására Zaragoza tábornok, a tampicói főparancsnok szabadon engedte a tengerészeket, az ezredest pedig letartóztatta.¹⁵ A katonák egyébként Huerta alá tartoztak, akinek nagy kellemetlenséget okozott az ürügyre okot adó kisebb incidens.

Woodrow Wilson mindenképpen háborút akart indítani az amerikai sajtó nyomása és az amerikai terjeszkedő politika miatt. Adódott a következő lehetőség is. 1914. április 21-én Wilson elnököt azzal keltették, hogy egy fegyverrel megrakott német hajó érkezett Veracruzba. Táviratoztak az ott állomásozó amerikai hajóknak, hogy szállják meg a kikötőt. A hajókat vezető Frank Friday Fletcher tengernagy üzent a városparancsnoknak 15 perccel a támadás előtt. A városparancsnok sebesen kiűrtette a város helyőrségét, és kereket oldott. A város lakosai azonban máshogy gondolkodtak. Azonnal fegyvert fogtak a megszálló amerikaiak ellen. A hadsereg ellen azonban nem voltak eredményesek, még egy kisebb csoport katona segítségével sem.¹⁶

A városban akadt egy kiváló hadnagy, akit José Azuetának hívtak. Ő vezette a haditengerészeti iskola védelmét. A kadétiskolát megtámadó amerikaiakat erős tűz fogadta, így azok kénytelenek voltak visszavonulni. Végül úgy határoztak, a kikötő mellett horgonyzó hajók ágyúival fogják lőni az épületet. A hatalmas túlerővel szembenálló maroknyi csapat estig harcolt, veszteségeket okozva az ellenségnek. Az éj leple alatt vonultak vissza. Azueta halálos sebet kapott. Amerikai kórházba szállították, meg is jelent nála Fletcher tengernagy, hogy megnézzék a rendíthetetlen hőst. Egyes források szerint¹⁷ Fletcher a sebesülthöz fordult, és kijelentette, hogy parancsot tud adni az orvosoknak, hogy mentse meg az életét. A hadnagy válasza rövid és kemény volt: ellenség kezéből nem fogadhatja el a halált. A tengernagy erre döbbenten felkiáltott: „Akkor hát haljon meg!” „A halál nem hiábavaló, ha a népért halunk meg” – válaszolta a fiatal hadnagy, aki május 9-én halt meg.¹⁸ Az amerikaiak április 22-ére elfoglalták a várost, de a helyi lakosok továbbra is ellenálltak.

Az események után a mexikóiak együttesen vették fel a harcot az amerikaiakkal. Sok helyen együtt harcoltak a carranzista és a huertista erők. Ez igen sajátos jelenség, a mexikói lelkület sajátos voltát mutatja.

¹⁴ Lavrov: A mexikói forradalom 1910–1917, 192–193.

¹⁵ Uo., 195–196.

¹⁶ Uo., 198–199.

¹⁷ Lavrov a La voz de México 1966. május 1-i számára hivatkozik.

¹⁸ Lavrov: A mexikói forradalom 1910–1917, 199.

A második intervenció és Venustiano Carranza elnöksége

A Veracruz-i konfliktus után a Huerta-ellenes „frontba” tömörülő ABC-államok¹⁹ közvetítésével lemondatták Huertát, aki 1914. július 20-án száműzetésbe vonult. 1914 augusztusában foglalta el Carranza az elnöki tisztséget. Wilson elnök azt remélte, az alkotmányvédők élén álló Venustiano Carranza helyeselni fogja veracruz-i kalandját. Azonban nem így történt: Carranza mexikóellenesnek nyilvánította Wilson tettét. Bár ígéreteket tett Wilson követeléseinek teljesítésére, mikor kormányra került, nem teljesítette azokat. Carranza végre elkezdte a gyakorlatban megvalósítani a földreformot, ami elégedettségre talált a mexikóiak körében. Carranza átültette gyakorlatba a Mobile-ban meghirdetett Wilsoni elveket is. Az agrárreform mellett bejelentette az ország igényeit minden föld alatti természeti kincsre.²⁰

Wilson Carranza korábbi ellenfeleit kezdte el támogatni, például Francisco Villát. Végül 1915 végén el kellett ismernie a Carranza-kormányt, mert az általa támogatott erőket Carranza katonái legyőzték. Pancho Villa provokációt hajtott végre: betört Arizonába és Új-Mexikóba. Ennek Carranza szempontjából nem lett jó eredménye. John Joseph Pershing 1916 márciusában behatolt Mexikóba, de nem a kitűzött célt – Villa elfogását – valósította meg, hanem Carranza csapataival harcolt.²¹

A háború kiszélesedéssel fenyegetett, ráadásul novemberben elnökválasztásra került volna sor az USA-ban. Az I. világháború már jobban érintette az USA érdekeit. A britek és a franciák jelentős kölcsönöket kaptak, a németek pedig veszélyeztették az USA tengeri kereskedelmét. Ezen okok miatt Wilson visszavonta Pershing egységeit és megpróbált megegyezni a Carranza-kormányral.

Carranza fel akarta újítani az 1857-es alkotmányt, ezért 1916-ban összehívta a querétarói gyűlést. Hadügyminisztere több ponton módosította az alkotmányt, ezzel politikai vereséget mért Carranzára. Az alkotmány fontosabb programjai: munkások védelme, adósrabszolgaság eltörlése, az oktatás laikus jellege, ingyenes elemi oktatás, „A földek és vizek feletti jog [...] eredendően a Nemzetet illeti [...]”, minden egyházi tulajdon állami kézbe került, vallásszabadságot hirdettek.

1917 januárjában Arthur Zimmermann német külügyminiszter táviratozott Mexikóba. Felvetette egy német-mexikói szövetség gondolatát, ha az USA belép a háborúba Németország ellen. A táviratot a britek megfajították, és átadták az amerikaiaknak. Így a távirat az 1917. április 6-ai amerikai hadüzenet kiváltó oka lett.²²

¹⁹ Argentína, Brazília és Chile.

²⁰ Carranza földreformtörvénye miatt az északi és déli mexikóiak elkezdtek átállni a Veracruzban székelő vezető oldalára. Agrárreformja túlmutatott Zapata *Ayalai* tervén. Ehhez lásd: [Adiciones al Plan de Guadalupe...](#) (letöltve: 2022.07.24.).

²¹ Magyarics: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, 147.

²² The Zimmermann Telegram.

Utóélet, az USA latin-amerikai szerepvállalása²³

A nacionalista történészek elhanyagolhatóknak tartják az USA gazdasági érdekeit a térségben. Szerintük az USA nem viselkedett imperialista hatalomként a térségben. Az amerikai kereskedelem és befektetések sem torzították el Latin-Amerika országainak gazdasági vagy politikai struktúráját, sőt az USA tőkéje nélkül a régió államai szegényebbek lettek volna és lennének ma is. Elfogadják Woodrow Wilson retorikáját, miszerint az USA-t a demokrácia terjesztése motiválta, nem törekedett egyoldalú előnyökre.

Az új-baloldaliak vagy revizionisták azt vallják, az USA-t csak gazdasági érdekek motiválták. Klasszikus anyaország-gyarmat viszony alakult ki az USA és a latin-amerikai országok között, és az USA elsősorban nyersanyagforrásnak tekintette a térséget. Hangsúlyozzák azt is, hogy nem forgott kockán nemzetbiztonsági érdek a térségben, az Egyesült Királyság kivonult Latin-Amerikából, szerepét pedig egyik európai nagyhatalom sem akarta átvenni.

A realisták elutasítják a gazdasági érdekek kizárólagosságát. Hangsúlyozzák a nemzetbiztonsági érdekek védelmét.

A demokrácia terjesztésének gondolata megkérdőjelezhető, mert Washington számos diktátort is támogatott Latin-Amerikában, Woodrow Wilson beavatkozása Mexikóban egy „demokratikus” kormány megválasztásáért inkább kivételnek számít az USA külpolitikájában. Az USA és Latin-Amerika viszonyában egyfajta szabályszerűség állt be: egy erős ország szükségképpen beavatkozik gyengébb szomszédjai belügyeibe.²⁴

Ahogy Magyarics írja, az USA egyfajta informális birodalmat hozott létre Közép-Amerikában és a Karib-tengeren, ezekből a térségekből és Dél-Amerikából is sikeresen kizárta a többi nagyhatalmat (katonailag teljesen, gazdaságilag részben). Az Államok Latin-Amerika fölötti dominanciája, hegemoniája megszerzésével és az Egyesült Királysággal való stratégiai együttműködéssel az USA szabad kezét kapott a világ más térségeiben is. Emellett ez a dominancia nem engedte a kisebb államok kiteljesedését (például Mexikóét sem). Az USA következő riválisai hátrányosabb geopolitikai helyzetben voltak, ami a XX. század során egyre inkább az USA javára változtatta meg az erőviszonyokat.²⁵

Összegzés

A mexikói forradalomba az Amerikai Egyesült Államok többször is beavatkozott. Két intervenciót említhetünk. Az egyik a tampicói incidenst követő veracruzai intervenció, a másik a John J. Pershing által vezetett büntetőexpedíció támadása. A forradalmi seregek közt gyakran támadtak belső viszályok, főleg miután a kormányra kerülő erő nem tudta megfelelően orvosolni az ország bajait (például Madero). A paraszti és a nemzeti tőkesség

²³ Vö. Magyarics: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, 148–149.

²⁴ Uo., 149.

²⁵ Uo.

érdekei közt konfliktusok alakultak ki. Az 1917-es alkotmány egy nemzeti, demokratikus, radikálisan imperialistaellenes alkotmány volt. Az összes, a forradalomban részt vett erő közös alkotása volt ez az alkotmány. 1916-ban kitárgyalták a földkérdést, az idegen tőke szerepét, a munkások helyzetét és az oktatásügyet.

Az alkotmány demokratikus jogokat mondott ki: 1. a földek és vizek feletti jog a nemzetet illeti; 2. deklarálta a magántulajdon társadalmi kötelezettségeit; 3. rendelkezett a laikus oktatásról; 4. előírta a latifundiumok kisajátítását; 5. a föld méhének kincseit állami tulajdonná nyilvánította; 6. korlátozta a külföldi tulajdonszerzést; 7. megalkotta az akkoriban leghaladóbb munkásvédő törvényeket. A forradalom utóélete jelzi, hogy a mexikói fejlődés nem tudott kitörni a periferiális meghatározottságból.

Mellékletek

Porfirio Díaz

Francisco Madero

Pascual Orozco

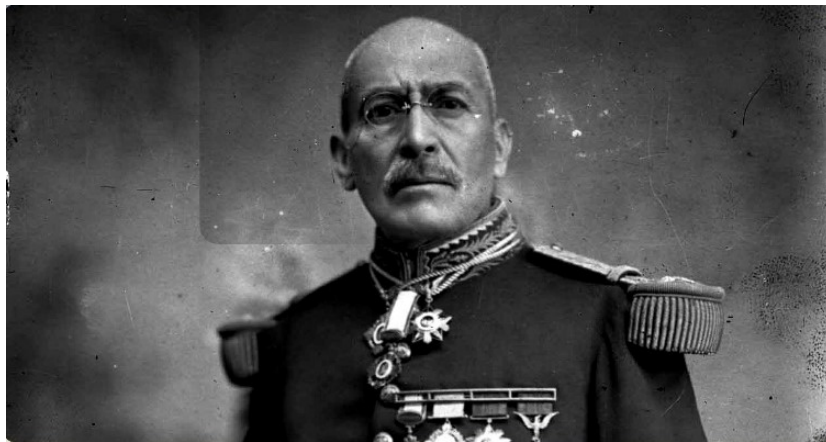
Emiliano Zapata

Francisco Villa

Taft elnök

Victoriano Huerta

Woodrow Wilson

Venustiano Carranza

John J. Pershing

Mexikó térképe

Bibliográfia

- Adiciones al Plan de Guadalupe y decretos dictados conforme a las mismas. H. Veracruz: Secretaria de Instrucción Pública y Bellas Artes, 1915.
- Anderle Ádám: Latin-Amerika története. Budapest: Pannonica Kiadó, 1998.
- Foster, Lynn V.: Mexikó története. Budapest: Pannonica Kiadó, 1999.
- Gómez-Quinones, Juan: Las ideas políticas de Ricardo Flores Magón. México: Era, 1977.
- História Documental de México. Tomo II. México: D.F Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas, 1974.

- Horváth Gyula: A mexikói forradalom döntő szakasza: a Konvent és a polgárháború (1914–1916). = Világtörténet, 4. évf., 4. sz., 1982.
- Horváth Gyula: A mexikói munkásmozgalom a forradalom és a strukturális reformok alatt 1910–1940. Budapest: Művelődési Minisztérium, 1983.
- Horváth Gyula: Tanulmányok a mexikói forradalomról. Szeged: Horváth Gyula, 1995.
- Jowett, Philip – Quesada, de Alejandro: The Mexican Revolution, 1910–1920. Oxford: Osprey Publishing, 2013.
- Lavrov, Nyikolaj Matvejevics: A mexikói forradalom 1910–1917. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1983.
- Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek. Budapest: Antall József Tudásközpont, 2014.
- México en el siglo XX: textos y documentos. Tomo II. México: Universidad Nacional Autónoma de México Facultad de Filosofía y Letras, 1975–1976.
- Scholz László (szerk.): Mexikó rövid története. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2002.
- The Zimmermann Telegram, archives.gov/education/lessons/zimmermann#background. (2022.07.24.)
- Wittman Tibor: Latin-Amerika története. Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 1978.